

EDICIÓ: Grup de divulgació de la història de Fals, Associació Cultural i Recreativa de Fals
COL·LABORACIÓ: Ajuntament de Fonollosa, Cooperativa UMAC, Arxíu Comarcal de Manresa

ASSOCIACIÓ CULTURAL I RECREATIVA DE FALS
Carrer de les escoles, s/n
08259 Fals (Fonollosa)
Telèfon: 938368003

El contingut d'aquesta edició és de divulgació de la història local del poble de Fals. En cap cas es vol ferir la sensibilitat de ningú i, serà d'agrair que qualsevol errada o inexactitud en els escrits, sigui comunicada als redactors de Falcha.

El Bestiar

Des dels orígens, l'economia dels pagesos dels nostre país ha estat fonamentada en el conreu de la terra i en la cria i explotació de diverses menes d'animals domèstics. Els animals i els seus productes han tingut aplicacions diverses. De vegades han servit per menjar, assegurant una dieta mínima de proteïnes a la població. També han servit per comerciar, intercanviant els excedents de la producció local per altres articles necessaris. En aquest apartat destaca la producció de llana i cuirs que s'encaminava als obradors dels artesans de les ciutats properes. I també s'han utilitzat animals com a font d'energia mecànica. Com que la força humana era insuficient per remoure els sòls compactes i rocosos que aquí abunden, els pagesos s'ajudaven d'animals per tibar les feixugues arades.

Ruc d'Oliveras

L'evidència més antiga de l'existència d'animals en el terme de Fals la trobem en el capbreu general fet el 1305. En aquella època, les aportacions que els pagesos estaven obligats a fer al seu senyor no eren en diners sinó en

espècie. Cada any havien de lliurar unes determinades quantitats de llenya, herba, blat, ordi i altres conreus de la terra. Així mateix havien de fer jornals de franc pel senyor, llaurant els seus camps i col·laborant en el manteniment de camins, obres de defensa i altres tasques. En el capbreu es pot veure com els possessors dels masos també havien d'aportar una part de la seva producció pecuària, la qual cosa ens permet de determinar quina mena d'animals domèstics es criaven al terme.

La majoria dels masos contribuïen amb una o dues gallines, un parell d'ous per Pasqua, i una bèstia jove de 2 o 3 anys. No s'aclareix què s'entén per bèstia jove, però podem suposar que es tracta d'una cabra o una ovella. Alguns dels masos devien donar al senyor del castell, any sí, any no, "una perna de carn salada per carnestoltes", i alguns individus estaven sotmesos a la prestació d'un poll (pollastre) o una perdiu. En total, el castlà recollia anualment dels seus vassalls 41 parells d'ous, 79 gallines, 3 perdius, un pollastre, 41 bèsties joves, i 9 cuixes de carn salada.

Fent un salt d'un parell de segles, trobem a començaments del segle 16è moltes referències a la compra-venda d'animals, sobretot bous, mules i ases, per part dels pagesos de Fals. Tot i no haver fet un estudi exhaustiu, podem avaluar el nombre d'aquestes compra-vendes entre 10 i 15 anuals. Vet aquí un parell d'exemples dels tractes:

(1540) Jo franciscus vilella, hereu del mas de la vilella del terme de Suria, confesso deure a vos petro oliveras, habitant al mas de Santa Corps terme de Fals, tretze ducats d'or moneda barcelonessa per una mula de pèl falb (grogós) que ja tinc rebuda de vos...

(1510) Jo joan truy àlias bosch, del mas Bosc del terme de Fals, reconec a vos joan travessa, sabater de la ciutat de Manresa, que us dec disset florins d'or per un bou de pèl vermell...

De referències notariales relatives a compra-ventes de ramats d'ovelles i cabres també se'n troben, però no són gaire abundants. Ocasionalment també es troben lloguers i empenyoraments de les herbes d'un mas, indicatiu segur de l'existència de ramats, i reserves de trossos de bosc per pasturar-hi els porcs la temporada dels aglans. Els bous, que sempre treballaven junyits en parella, eren l'eina imprescindible per fangar les terres i fer la batuda dels grans. Les someres i ases, i ocasionalment les mules, servien pel transport. La possessió de cavalls estava severament prohibida, ja que aquesta bèstia estava considerada una màquina de guerra i el seu ús estava reservat a la noblesa i a la milícia.

Fent un altre salt en el temps, trobem una relació dels 19 masos i masoveries que hi havia al terme el 1716, en la qual hi figuren les bèsties que té cada casa. Hi havia en total 6 mules, 3 matxos, 28 bous, 18 ases, 1 pollí, 4 vaques, 1 vedella, 35 porcs d'engreix, 6 truges, 12 porcells, 87 ovelles, 43 anyells, 2 moltons, 18 cabres, 6 sagueles (cabrits deslletats), i 4 cabrits. Com a cosa curiosa també hi consta que tres persones tenen cases d'abelles (arnes), 31 en total, i que la producció anual de cada arna té un valor de mercat de 2 o 3 sous.

Poc després es va instaurar el cadastre. Aquest impost gravava les terres, els animals i les persones. Es pagava, per exemple, 3 sous per un bou, 2 sous per una somera o ase, un sou i mig per un porc i 1 sou per cada ovella o cabra. Les dades del cadastre s'han de considerar amb un cert recel, ja que els pagesos sempre provaven de fer una mica de trampa, i declarar menys quantitat del que realment posseïen. En el cadastre de 1752 hi figura el següent bestiar.

Mas	mules	ases	bous	ovelles	porcs
Bastardes	1		2	22	2
Sant Andreu		2			
Boixeda			2		2
Oliveres Costa		2	2		2
Bosc			2		2
Subirana		2			2
Jaumeandreu	1		2	30	3
Serra		2	2		2
Monconill	1		2	35	2
Campserver		1	2	6	2
Torrablanca		2			1
Gabriela		2	2	42	4
Torre		1	2		
Oliveres del Pla		1	2	40	
Grau			2		2
Tatger		2			1
Grauet			2	11	2
Massana	1		2	32	2
TOTAL	4	17	28	218	31

Observem com cada mas tenia una parella de bous, l'equivalent al tractor actual, mentre que la mula gairebé no s'utilitzava. A cada casa tampoc hi faltava un parell de porcs, destinats a l'autoconsum. Vuit cases tenien ramat d'ovelles, que pasturaven les herbes del bosc i els ermots. Calia tancar les bèsties en fer-se fosc en un lloc segur, per evitar que el llop se les mengés. En el sumari d'un plet entre Boixeda i Montconill a causa d'unes pastures, trobem

la següent declaració: ...antes del año 1726 y aun ahora la dicha heredad Gali de Fals se hallaba muy perjudicada de los lobos, de manera que daban mucho danyo y danyaban á menudo los ganados que pacian las hierbas...

Parella de bous

Fent un salt de cent anys més arribem al 1852. L'estructura social i productiva havia canviat molt. Al costat de la vintena de masos clàssics hi havia unes 75 cases de parcers. La possessió de bèsties grosses estava limitada als propietaris. Cap dels parcers en tenia, la qual cosa indica que el treball a les vinyes o als camps petits es feia amb fangues, aixades i altres eines manuals. Aquests disposaven únicament d'una dotzena escassa de gallines que picotejaven al voltant de la casa, i que donaven algun ou per vendre i el tall de l'àpat de Nadal. La parella de bous havia entrat en decadència i només tres masos disposaven d'aquest equipament. L'havien substituït per la mula. En conjunt, els propietaris disposaven de 11 mules i 12 ases. Cinc masos tenien ramat d'ovelles, amb un total de 167 caps.

A començament del segle XX la situació era força diferent; els parcers havien progressat econòmicament i a gairebé cada casa s'hi trobava a la quadra una mula per llaurar les vinyes. La mula també servia per tibar el carro, un medi de transport que s'havia fet popular. A la cort no hi faltava mai un parell de porcs, que a l'hivern es transformaven en cansalada i llonganisses. Molts pagesos disposaven també d'una cabra pel subministrament de llet. Segons un cens del bestiar que es va fer el 1926, hi havia al poble 69 mules, 44 rucs, 14 cavalls, 87 cabres, 499 porcs, entre animals grossos i porcells, 8 vedells, i 3 ramats d'ovelles amb 324 caps en total.

Durant la guerra una bona part del bestiar va desaparèixer, ja sigui per requisita o per alimentar la població. Uns anys més tard però, la major part de les cases havien recuperat la mula, imprescindible per tibar l'arada i el carro. En un cens dels animals de treball de 1947 hi trobem 6 ases, 70 mules, 2 cavalls, 2 eugues, i 68 carros.

Com que en el cens hi figura l'alçada de l'animal, ens assabentem que a cal Baumer tenien la mula més petita, 120 cm, mentre que a la Torre disposaven d'una mulassa de 170 cm. d'alçada. El ruc d'Oliveres del Pla no arribava al metre d'alçada.

El 1962 hi havia al poble 22 vaques lleteres i 46 cabres, i la majoria de cases de pagès encara conservaven la mula o el ruc, però el progressiu abandonament de les vinyes i la mecanització del camp van significar la fi pels animals de treball. L'últim ruc de treball que hi va haver a Fals va ser el d'Oliveres del Pla que va fer estada a la casa fins l'any 1986. Va ser un "personatge" molt emblemàtic al poble i consta en el seu "historial" haver estat el primer ruc que va fer Pessebre Vivent.

Per altra banda, el terme es va omplir a partir de la dècada dels 70 de granges modernes de porcs i de gallines. Actualment els animals que es poden trobar al poble són els següents: alguns èquids al refugi d'animals del Molí de Fals, un ramat d'ovelles a la Granja Casellas, algunes cabres i cavalls a Torreblanca, uns centenars de vedells a la Torre, i unes quantes instal·lacions d'engreix de porcs i de gallines ponedores.